

Küreselleşme, uluslararası göç ve Avrupa Birliği göç politikaları

Nigar Topcu*

Öz

Küreselleşme süreciyle birlikte bir taraftan insanlar, kültürler, düşünceler arasındaki iletişim artmış, diğer taraftan büyük mesafeler küçülmüştür. Bu değişimler sonucunda yerelliğe yapılan vurgu küreselleşmenin farklı yanlarını tartışmaya açmıştır. Yerelin ne kadar tanınıp ne kadar öteki kabul edileceğine ne kadar değişimleri gerektiğine kimin karar verdiği ve yerellik söyleminin neye karşılık geldiği bu tartışmaların bir kısmıdır. Ulus devletler egemenlik alanlarına giren yeni kültürleri bu politikalarla kontrol etmekte. Ulus devlet küreselleşmenin yalnızca bu getirisiyle değil, uluslar-üstü kuruluşlarca da tehdit görmektedir. Ancak ulus devletlerin sınırlarının aşıldığı, yeni dünya düzeninin kurulduğu küresel çağda uluslar-üstü platformlar yine ulus devletlerce yönetilmektedir. Bir bakıma küreselleşme tarafından tehdit edilmekte olan ulus devlet küreselleşmenin araçlarına egemen olarak onu kendi lehinde yönlendirmektedir. Bu devletler, sınırlarını aşan faktörlerden biri olan göçle ilgili sorunlarını da uluslararası ve uluslar-üstü platformlarda çözüme çabasındadırlar. Çünkü sınırların aşımı birden fazla devleti ilgilendiren karmaşık sorunlara yol açmakta, çözüm için ortak kararları gerektirmektedir. Avrupa Birliği göç konusunda pek çok ortak karara imza atsa da halen sorunun üstesinden gelinebilmiş değildir. Bu çalışmada küreselleşme ile birlikte farklı boyutlara taşınan uluslararası göç olgusu ile Avrupa Birliği'nin küreselleşmenin etkileriyle geliştirdiği göç politikaları, uygulamaları ve sonuçları konu edilmiş, sorunun devam etmesinin sebepleri irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, ulus devlet, yerellik, uluslararası göç, Avrupa Birliği

Globalization, international migration and migration policies of European Union

Abstract

With the process of globalization there is an increase of communication between people, cultures and thoughts on the one hand and a decrease of big distances on the other hand. As a result of these changes the emphasis on indigeneity brought different aspects of globalization up for discussion. A part of these discussions are related to who will decide; what parts of the indigenous will be recognized and what parts of it will be considered as other, to what degree the indigenous should be changed and to what the discourse of indigeneity corresponds. Nation states control the new cultures through these policies. Nation states are not only threatened by this outcome but also by the transnational organizations. But in the global age when the borders of nation states are exceeded, the transnational platforms are also managed by nation states. In a sense, the nation state that is threatened by globalization, is directing globalization in its favor since it has a control over the tools of globalization. These states attempt to solve the problems of migration that is one of the factors exceeding their borders in transnational platforms. This is because exceed of the borders give way to complex problems concerning more than one states and require their mutual decisions. Although European Union signed many mutual decisions, the problem has not been solved yet. This study focuses on the phenomenon of international migration that has taken a special form with globalization and on migration policies, applications and consequences that European Union developed as a reaction to globalization and this study also examines the reasons for why the problem continues.

Keywords: Globalization, nation state, indigeneity, international migration, European Union

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyasal İletişim Anabilim Dalı, E-posta: topcunigar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5296-6403

Giriş

Bu çalışmanın amacı küreselleşme ve göç olgularının karşılıklı etkileşimlerini ortaya koymak, bu bağlamda Avrupa Birliği göç politikaları üzerinden ulus devletlerin sınırlarını küreselleşme ve göç kavramları çerçevesinde incelemek, Avrupa Birliği göç politikalarının amaçlarını, sonuçlarını irdelemektir. Ulus devlet sınırlarının küreselleşme ve göç ile aşılır hale gelmesi, küreselleşme ve göçle genişleyen dünyada ulus vatandaşlığı ile dünya vatandaşlığı arasındaki dengenin nasıl kurulacağına ve geliştirilen politikaların yeterliliğine dair güncel sorular ve sorunlar bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Küreselleşme anlamları ve etkileri bakımından tartışılmaya devam eden bir süreçtir. Ancak küreselleşmenin ulus devleti tehdit eden getirilerinin olduğu kabul görmektedir. Benedict Anderson (2014) ulusların egemen ve sınırlı olarak hayal edildiğini söylemektedir. Küreselleşme, içinde göçün de olduğu yollarla ulus devletin sınırlarını ve egemenliğini tehdit etmektedir. Jürgen Habermas (2017) ulus devleti aşan bu problemlerin uluslar-üstü düzeyde ve cumhuriyetçi ilkelerle, ahlaki perspektifle çözülmesi gerektiğini savunmakta ve bu yönde çözümler önermektedir.

Ulus devleti aşan en önemli olgulardan biri olan göç; siyasal, ekonomik, sosyokültürel yönleriyle karmaşık bir yapıdır. Göç yalnızca kişiyi değil içinden çıkılan toplumu ve göç edilen toplumu da doğrudan ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Göçün çok yönlülüğü bir yandan yasal düzleme oluşturulmasını gerekli kılmakta bir taraftan da bu yasallaştırmaları zorlaştırmaktadır. Göçmenlikle ilgili bir başka problem ise ülkesinden başka bir ülkeye göç eden kişinin hangi şartlarda, ne süreyle göçmen olacağını, hangi şartlarla göçmen kategorisinden çıkacağını ülkelerin iç politikalarıyla belirlenmesi ve dolayısıyla kesin bir göçmen tanımı yapılmasının zorlaşmasıdır (Şemşit, 2010, s. 8-10).

Göç çeşitleri içerisinde kontrolü mümkün olmayan düzensiz/yasadışı göç ulus devletlerin karşısında ekonomik, sosyokültürel ve politik bir sorun olarak görülmektedir. Küreselleşmenin uluslar-üstü mekanizmalarıyla ulus devletleri koruduğu kabul edilse de aksine sınırlarını silikleştirerek aşındırdığı kabul edilse de göç gerçek bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Üstelik bu olgu kaynak ülke ve varış ülkesine ek olarak göç yolunu oluşturan transit ülkeleri de ilgilendirmektedir. Göç, tam da bu sebeplerle ülkelerin hem kendi içlerinde hem de ortaklaşa çeşitli politikalar yürütmelerini gerektirmiştir.

Uluslararası göç olgusu Avrupa Birliği için de gittikçe önemli hale gelmektedir. Avrupa Birliği, 1997’de imzalanan Amsterdam Antlaşması ile ortak göç politikaları oluşturmaya başlamıştır. Ortak göç politikaları hem iç politikayı hem de dış politikayı etkilemektedir. Sınır kontrolleri ve göçler hakkındaki uygulamalarda ortak kararlar gerekmektedir. Ortak politikalar oluşturulan uluslar-üstü statüdeki konular genellikle bağlantılıdır. Göç politikalarının Avrupa Birliği aday ve komşu ülkelere yansıtılmasıyla Avrupa Birliği’ne gelen göçün kontrolü hedeflenmektedir (Şemşit, 2010, s. 1-3).

Küreselleşme ile birlikte göç olgusunun alanı genişlemiş, uluslararası göç yaygınlaşmıştır. Küreselleşme ile değişen ve artan göç hareketleri ulus devletlerin sınırlarını aşılabilir hale getirmiş ve yeni politika arayışlarına yol açmıştır. Küreselleşme ülkelerin koşullarını görünür kılmıştır. Genel olarak üçüncü dünya ülkelerindeki zor koşullar itici güç, iletişim ağları sayesinde daha da görünür hale gelen başka ülkelerdeki iş gücü ihtiyacı, demokrasi gibi olgular çekici güç oluşturmuş, uluslararası göç hızlanmıştır. Küreselleşme aynı zamanda göç hareketlerinin değişip çeşitlenmesine de etken olmuştur. Kısa süreli kısa mesafeli göç, iş gücü göçü, yüksek nitelikli göç gibi çeşitli göç türleri oluşmuş, göç edenlerin profilleri çeşitlenmiştir.

Küreselleşmenin önemli bir ayağı olan göçün ulus devletin sınırlarını aşımı salt demografik değildir; kültürler, fikirler, sermaye farklı sınırları aşmıştır. Böylece ulus devletlerin sınır kontrolü ve güvenlik politikalarını daha da önemli hale getirmiştir. Burada

istenmeyen göçler dikkate değer bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Yasal yollardan gelemeyenler yasa dışı göçü denemektedirler. Yasal göçün düzenlenmesi ve yasa dışı göçün önüne geçilmesi için düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak göçler tek ülkeyi ilgilendiren bir konu olmadığından uluslararası politikaları gerekli kılmaktadır. Uluslararası göç politikalarının hedef ve sonuçlarının uyuşup uyuşmadığı, göçleri, özellikle düzensiz/istenmeyen göçleri, düzenleyip düzenleyemediği önemli bir sorudur.

Küreselleşme ve göçün karşılıklı etkileşiminin yanı sıra, uluslararası göç olgusunun bir gereği olarak Avrupa Birliği'nin çeşitli düzenlemeler yapmaya ihtiyaç duyduğu ancak Avrupa Birliği'nin göç politikalarının göçmen haklarını değil Avrupa Birliği'nin güvenliğini öncelikle oluşturulduğu bu çalışmanın bir başka varsayımıdır. Avrupa Birliği'nin göç politikaları düzensiz göçün önüne geçememekte, göçmenlerin koşullarını zorlaştırmakta, düzensiz/ yasal olmayan göçe sebep olmakta, insan kaçakçılığı gibi suçların yaygınlaşmasına yol açmaktadır. "Nitekim AB, son yıllarda bunun farkına vararak, göç politikasının dış boyutunu geliştirip düzensiz göçün önlenmesi konusunda kaynak ve transit ülkelerle işbirliğini arttırmaya çalışmaktadır" (Şemşit, 2010, s. 320). Kararlar üye ülke koşullarına göre alınmakta ancak bu kararlara aday ülkeler dışındaki üçüncü ülkelerin de uyması beklenmektedir. Fakat içlerinde buldukları koşullar bu ülkelerin kararlara uymalarını zorlaştırmaktadır. Avrupa Birliği'nin göçmen haklarını ve üçüncü ülke koşullarını hesaba katmaması politik ve insani sorunlara yol açmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde küreselleşmenin yerelle olan ilişkisi konu edilmiş, bu doğrultuda küreselleşmenin ulus devleti tehdit eden unsurları incelenmiştir. İkinci bölümde küreselleşme ve göç kavramları etrafında bir temel oluşturularak göç olgusu, göç çeşitleri, uluslararası göç olgusu, küreselleşme ve göç ilişkisi anlatılmıştır. Son bölümde ise Avrupa Birliği'nin ortak göç politikaları ve açmazları küreselleşme ışığında irdelenmiştir. Avrupa Birliği'ni karar almaya iten faktörler, kararların odakları, tutarlılığı, etkileri bu bölümde ele alınmıştır. Bu bağlamda düzenli göç politikaları, düzensiz göçle mücadele, mülteci hareketlerine yönelik politikalar, ulus devlet ve göç gibi konulara da değinilmiş, Avrupa Birliği'nin göçle ilgili anlaşmaları tek tek ele alınmıştır.

Küreselleşme, göç, uluslararası göç konuları etrafında yapılan çalışmada Avrupa Birliği göç politikaları merkeze alınmıştır. Küreselleşme ve göç devletlerin ulusal sınırlarının ekonomik, demografik, kültürel, etnik aşımını gerçekleştirmiştir. Devletler her ne kadar kendi içlerinde göç politikaları oluştursalar da uluslararası göç gerek çıkılan gerek varılan gerekse transit ülkeleri bağlayan çoklu politikaları gerektirmektedir. Çözüm odağı olarak görülen uluslararası platformlardan biri olan Avrupa Birliği hem üye ülkeleri hem de üçüncü ülkeleri bağlayan göç politikaları yürütmektedir. Bu sebeple çalışmada küreselleşme ve uluslararası göç konuları Avrupa Birliği politikaları üzerinden analiz edilecektir.

1. Küreselleşme

1.2. Küreselleşme ve yerellik

Teknolojik gelişmeler ve iletişimin kolaylaşmasıyla dünya üzerinde zaman ve mekânın ölçüsü azalmıştır. Artık dünya uzak ve kopuk mesafeler anlamına gelmemektedir, somut olarak kişiler bazında aşılmasa dahi teknoloji sayesinde bilgi, sermaye, kültür yer değiştirebilmekte, aktarılabilir. Küreselleşme kavramı 1960'lı yıllarda kullanılmaya başlanmış, 1980'lere gelindiğinde kullanımı artmıştır (İçli, 2001, s. 163). "Literatürde küreselleşmenin, uluslararasılaşma, evrenselleşme, liberalizasyon, Batılılaşma, karşılıklı bağımlılık, modernizasyon gibi çeşitli terimlerle eşanlamlı olarak kullanıldığı görülebilmektedir" (Bayar, 2008, s. 25). Bu kullanımlardan da anlaşılacağı üzere küreselleşme, üzerinde uzlaşamamış, çeşitli yaklaşımları barındıran, tartışmalı bir alandır. Küreselleşmeye dair üç temel yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlardan birinin temsilcisi olan aşırı küreselleşmeciler

çoğunlukla liberal/neoliberal görüşlere dayanmakta ve küresel sermayenin ulus devletleri aşarak tüm dünyaya nüfuz edeceğini savunmaktadırlar (Bayar, 2008, s. 31-32). Aşırı küreselleşmeciler ortak çıkarların farkına varılması sayesinde küresel uygarlığın mümkün olacağını düşünmektedirler (Kürkçü, 2013, s. 6).

Küreselleşme kuşkucularına göre ise küresel olan kendi karşıtı olarak yereli yaratır, yerel küreselleşirken küresel olan da yerelleşir. Ekonomik açıdan ise küresel bir eşitlik ve bütünleşme söz konusu değildir (Kürkçü, 2013, s. 8). Küreselleşmeye dair temel yaklaşımlardan biri olan bu gelenekçi yaklaşım başta Amerika, Avrupa ve Japonya olmak üzere küresel güçlerin küresel ekonomik düzeni oluşturduğunu, küreselleşmeyi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirdiklerini savunmaktadır (Bayar, 2008, s. 31). Joseph Stiglitz uluslararası ve uluslar-üstü kuruluşların söz sahibi olduğu bir küresel yönetimden bahseder, ona göre küresel devlet yoktur ancak bu yapılar küresel devlet işlevi görmektelerdir (Stiglitz'den aktaran Kürkçü, 2013, s. 7-8). Gelenekçi yaklaşıma göre herkes için küreselleşme mümkün değildir, küreselleşmenin yönlendirici güçlerince istenen bir durum da değildir.

Küreselleşmeye dair diğer bir yaklaşım ise dönüşümsel yaklaşımdır. Dönüşümselciler küreselleşmeyi ekonomi ve uygarlık üzerinden değil egemenlik üzerinden okumaktadırlar. Küreselleşme ve yerellik ayrı ayrı varlıklarını sürdürmektedirler. Küreselleşme gerek siyasal gerek toplumsal alandaki yeni dönüşümlerin etkin gücü, yöneticisidir (Kürkçü, 2013, s. 9). Özetleyecek olursak aşırı küreselleşmeciler sermaye tarafından yönlendirilen küreselleşmenin ulus devlet sınırlarını aşip küresel bir uygarlık kuracağını savunurken küreselleşme karşıtı gelenekçiler güçlü devletlerce yönlendirilen bir küreselleşmeden bahsetmekte ve bu küreselleşmenin kendi çıkarları doğrultusunda olduğunu, küresel uygarlığın mümkün olmadığını savunmaktadırlar. Üçüncü bir yol sunan dönüşümselciler ise ikisine de karşı çıkarak küreselleşmenin dönüşümlerin bizzat etkin gücü olduğunu, bu sebeple küresel süreç ve sonucunun belirsiz olduğunu savunarak gelecek tahmininde bulunmaktan kaçınmaktadırlar. Onlara göre küresel olanın yerel olanı da daha belirgin hale getirmesiyle beraber küreselleşme olumlu ve olumsuz yanlarıyla gerçek bir durumdur, bu durum en iyi şekilde kullanılmalıdır.

Küreselleşmenin farklılıkları bütünleştirmeyeceğini, melez kültürler oluşturacağını savunanlar da vardır (İçli, 2002, s. 169). Kültürün küreselleşmesi yeni kültürel farklılıklar açığa çıkarmaktadır. Marshall McLuhan (1964) dünyanın küresel köy haline geldiğini söylemektedir. Bu makro ile mikronun sağlıksız karışımına işaret etmektedir. Küreselleşme, ulaşımın kolaylaşip mesafelerin yaklaşması ve hayat tarzlarının her yerde sürdürülebilir olması anlamında dünyayı küçültmüştür. Farklı kültürlerin tanınması anlamında ise genişlemiş bir dünya vardır artık. Bu durumlar karşılıklı olarak küreselleşmeyi tamamlamaktadırlar (Eriksen, 2009, s. 475-476). Bu anlamda küreselleşme bir bakıma farklı kültürlerin, yaşamların karşılaşması ve etkileşime geçmesi ve dönüşüm anlamına gelmektedir. Özgün olanın dönüşümü yerel yorumdan tamamen kopuk gerçekleşmemekte, bu da ne evrensel olabilen ne de öz halinde kalabilen yeni melezler doğurmaktadır.

Küreselleşme farklı kültürlerle karşılaşma, tanışma, varlığını kabul etme durumlarını içerir. Ancak farklı kültürlerin tanınması bu kültürlerin eşit konuma sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Küreselleşmenin yerel kültürleri marjinalleştirip tüketim nesnesi olarak sunduğu, egemenliği altına aldığı ile yerele görünürlük kazandırıp alan açtığı görüşleri arasında bir tartışma vardır (Özbudun, 2012, s. 417). Toplumlar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin arttığı “modern tarihin başlangıcından itibaren emperyalizm ve sömürgecilik toplumların modernleştirilmesinde önemli bir işlev görmüş”tür; daha yakın zamanlarda ise askeri işgaller azaldığı halde “sömürgeciliğin biçim değiştirerek sürdüğü söylenebilir” (Akça ve Hülür, 2004, s. 274). Küreselleşme sürecinde güce sahip olanlar diğer toplumları kendi kendilerini yönetemeyecek, insan haklarına sahip olmayan gruplar olarak görmektelerdir

(Haviland vd., 2006, s. 799). Küreselleşme “el değmemiş sahalara” girerek onların sınırlarını da açmıştır. Oluşturulan küçük anlatılarla onların yerelliğine vurgu yapılmıştır. Böylece küreselleşme paradoksal bir biçimde “özgül yerel sonuçlar” doğurmuştur (Eriksen & Nielsen, 2011, s. 263-264). Sınırların aşımı hem yereli oluşturmuş hem de kültür akışına açılmasına sebep olmuştur. Sınırları ilk aşan Batı kendini küreselleştirirken bir yandan kendi dışındakileri yerel olarak kodlamış, yerel olan kültürün küreselleşmesini sınırlamıştır; Batı çağdaş ve küreselleşmesi gerekenken yerel olan küçük marjinal anlatılardan ibarettir. Ancak Eriksen’e (2009, s. 465) göre kültürel formlar sınırları aşıp gelmeleri açısından küresel olsalar da geldikleri yerde o toplumun gözünden yorumlanmaları açısından yerellerdir. Yerel olan karşılaştığı farklı kültürleri de kendi kültürü içerisinde bir bakışla görecektir, tam anlamıyla geldiği yerdeki gibi hayatına uygulamayacaktır. Bu anlamda yerellik devam edecektir.

“Kapitalist ülkeler tarafından yönlendirilen küreselleşen dünyada” (Haviland vd., 2006, s. 801) bu ülkeler kendilerini tüm dünya üzerinde söz hakkı sahibi saymaktadırlar. Diğerleri üzerinde egemenlik ancak onları kabul ederek mümkündür. Bu ülkeler öncelikle küreselleşme aracılığıyla ötekiye ait bilgiyi oluşturmuşlardır. “Robertson’a göre küreselleşme yerelliği yaratıp sonra da içeren bir süreçtir” (Robertson’dan aktaran Kürkcü, 2013, s. 2). Egemen güçler bu farklı kültürleri ancak kendi çizdikleri alanda, kendi egemenlikleri altında farklılık izni vermişlerdir, bu da uyuma değil çatışmaya yol açmaktadır (Akdemir, 2004, s. 48). Küreselleşmenin bu şekilde yönlendirilmesi farklılıklar arasında oluşabilecek kaynaşmaları önleyip farklılıkları ön plana çıkarmaktadır. “Zira bu kelime (küreselleşme), hepimizin, giderek birbirimize benzediğimiz anlamına gelmemekte, daha ziyade, eskiden olmayan şekillerde birbirimizden farklılaştığımızı ifade etmektedir” (Eriksen, 2009, s. 460). Farklı-marjinal olanın güce sahip olanlar için meta ya da düşman olarak ötekileştirilmeye elverişli olduğu da akılda tutulmalıdır.

Küreselleşmenin yıkıcı yanlarından korunmak için sığılan bir söylem de yerelleşmedir. Fakat yerelleşme ancak küreselleşmeden sonra ortaya çıkabilir, çünkü yerel olanın yerelleşmesi söz konusu olamaz. Küreselleşmenin bu yerelleşme söylemiyle dönüşüm gizlenir (Hülür, 2000a, s. 32). Bu anlamda günümüz dünyasında farklılık ya da yerellik “içeriği ve anlamı boşaltılmış bir tarzda” anlaşılabilir. Başka bir ifadeyle “yerelleşme olarak kavramsallaştırılan gelişmeler, yerlilerin kendi yanlısalarıyla” Batı’nın “küreselleşmesine yaptıkları katkılar olarak görülebilir” (Hülür, 2000b, s. 114). Tüm topluluklar çağdaşlaşma ile beraber tikel olarak özgünlüklerini yitirirler. Küreselleşme yitirilen bu özgünlüğün yerine Batı’nın değerlerini yerleştirir. Böylece küreselleşen aslında Batı olmaktadır (Hülür, 2000a, s. 28). Başka bir deyişle Amerika ve Batı tekelindeki bir ekonomik piyasanın getirisi gerçek bir küreselleşme değil “Amerikanlaşma”dır (Akdemir, 2004, s. 49). Dünyanın çeşitli yerlerinde yeniden canlandırma ve gelenekselcilik yöntemleriyle küreselleşmeye karşı direnişler vardır. Bu karşı direnişler de iletişim teknolojileri gibi küreselleşmenin araçlarını kullanmaktadırlar (Haviland vd., 2006, s. 822). Ancak daha önce de söylendiği gibi küreselleşme etkisinden önce yerelleşme söz konusu olamayacağından bu direnişler bir bakıma dönüşümün kabulüdür. Yereli yeniden canlandırmanın maddi kültür nesnelerini görünür kılmaktan ve “küresel dünyada parçalanmış yerel kültürler” (Eriksen & Nielsen, 2011, s. 269) olmaktan öte gidip gidemeyeceği tartışmalıdır.

Yayıma imkânını elinde tutan Batı kendisinininkinden farklı olan kültürleri dokunmuş, onları bazı yönleri ehlileştirilmesi gereken marjinaler olarak görmüştür. Yerel olarak adlandırılan bu toplumlar da yeni kültürleri kendi yaşamlarına göre yorumlamış ve uygulamışlardır. Bu toplumlar kendilerini tanıtmak anlamında, görünür olmak anlamında küreselleşmeler de dönüştürme güçleri sınırlıdır. Artık bir kez küreselleşmenin Batı yüzüyle ve kendi yerellikleriyle tanıştıktan sonra tam anlamıyla öz hallerinde kalmaları da mümkün olmamaktadır. Küreselleşmenin güçlü devletleri için öteki olan toplumlar böyle bir kültürel sıkışmışlık içindedir.

1.2. Küreselleşme ve ulus devlet

Küreselleşmenin önemli aktörlerinden biri de ulus devlettir. Küreselleşme ne kadar sınırları aşarak var oluyorsa ulus devlet de kendini sınırlarını korumak üzerinden tanımlar. "...ulus-devlet, milliyetçi bir ideolojiye dayanmaktadır; bu ideoloji, devletin sınırlarının, kültürel sınırlara karşılık gelmesi gerektiğini ifade eden öğretiler aslında" (Eriksen, 2009, s. 433). Ulus devletin meşruiyeti sınırları üzerinden okunur, ulus devlet sınırlarına egemendir; bu sınırlardan girip çıkacak insan, bilgi, mal, sermaye onun denetimi altındadır. Ulus devletin egemenliği ile toprak sınırları arasındaki bağ Westfalya Anlaşması (1648) ile ortaya konulmuştur (Cebeci, 2008, s. 25). Ulus devlet coğrafi sınırlarını olduğu kadar kültürel sınırlarını da koruma eğilimindedir. Ancak Eriksen'in (2009, s. 460) belirttiği üzere küreselleşen dünyada "artık mekânın, 'kültürler' arasında açık bir tampon oluşturabileceğinden söz etmek zordur". Bu anlamda küreselleşmenin ulus devletin egemenliğini sorguladığından söz edilebilir.

Kapitalist dünya düzeninin bir parçası olarak varlık kazanan ulus devlet, "Avrupa'da teknik ve ekonomik devrimin yaşanması sonucunda ortaya çıkmış ve endüstriyel kapitalizmin yayılma seyrine bağlı olarak dünyanın diğer ülkelerine yayılma eğilimi göstermiştir" (Hülür, 2007, s. 315). Kapitalizmle doğan ulus devlet, kapitalizmin yeni bir evreye girerek küreselleşmesiyle birlikte tehdit altına girmiştir (Cebeci, 2008, s. 4). Ulus devlet, uluslararası ve uluslar-üstü kuruluşlar, yerel yönetimler ve uluslararası sivil toplum kuruluşları küreselleşmenin başlıca aktörleridir (Bayar, 2008, s. 26). Bu yapılar sınırlarını aşması açısından ulus devlet için tehlike anlamına gelmektedir. Ulus devletin kavramları pratik alanda küreselleşme tarafından aşılmış, dönüştürülmüştür; ulus devlet karar alma süreçlerindeki mutlak kontrolünü kaybetmiştir (Cebeci, 2008, s. 35). Küreselleşmeyle birlikte toplumsal gruplar (etnik, dini, ulusal) kendi kültürlerinin ve kimliklerinin farkına varır, çeşitli özgürlükleri talep ederler (Akdemir, 2004, s. 44). Ulus devletler küreselleşmenin getirisi olan bu azınlık taleplerine ve sınırlarının aşılmasına dair güvenlik/egemenlik sorunlarına hem içerde hem de uluslararası platformlarda çözüm arayışındalardır.

Devletlerin azınlıkları egemenlikleri altında tutmak için üç temel stratejisi vardır. Bunlar azınlığın daha aşağı olduğu düşüncesiyle ayrımcı davranışlar, zoraki ya da tercihi asimilasyon (ABD'de çoğu göçmen grubun iki nesil sonra dilini unutmaması gibi) ve entegrasyon yoluyla kültürlerini belli bir derecede koruyarak toplum kurumlarına katılımın sağlanmasıdır (Eriksen, 2009, s. 441). Erkilet'e (2004, s. 115-116) göre de azınlıklar sorunuyla gündeme gelen çok kültürlülük kavramının yanında diğer iki kavram asimilasyon ve eritme potasıdır. Asimilasyon, azınlıkların egemen kültürü içselleştirmesi üzerine kuruludur. Eritme potası ise göçmenlerin ve diğer farklı grupların melezleştirilmesine gönderme yapar. Bu yöntem karışık evlilikler ile kültürün yerleştirilmesi ilkesine dayalıdır.

Bu stratejilere bakıldığında en insani olan çok kültürlülük gibi görünmektedir. Fakat Erkilet (2004, s. 117-128) çok kültürlülüğün uygulaması ile ideolojik halinin başka olduğunu söylemekte ve ideolojiden çok költürcülük olarak bahsetmektedir. Batı, Doğuların költür yaptığını kabul ederek bu "küçük anlatılar"a kendi egemenliği altında yerini göstermektedir. Böylece çok költürcülük ile onların muhalifliğini engelleyip kendi denetimi altına almaktadır. Milyonlarca göçmenin yerleştiği Avrupa ülkelerinin çoğu çok költürcü ulusal költürel sistemi yapılandıramamıştır (Haviland vd., 2006, s. 803). Çok költürlülük söylemiyle toplumsal yapıdaki egemen gücün hegemonyası gizlenmektedir (Erkilet, 2004, s. 128). Nasıl ki yerele yapılan vurgu küreselleşmenin yıkıcı gücünü gizliyorsay çok költürcülükle yerellerin bir aradalığı ön plana çıkarılarak asıl güçlü ve yönlendirici olan gizlenmektedir.

Ulus devlet sınırları içinde var olan ve sınırlarını aşyp gelen ötekiler dışında başka tehditlerle de karşı karşıyadır. Uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve çok uluslu şirketler küreselleşmenin ulus devletleri tehdit eden diğer yapılarıdır (Cebeci, 2008, s. 23). Küreselleşme, ulus devletin kendini tanımladığı egemenlik alanlarını aşarak devleti dönüştürme

uğratmış ve kendi devlet sistemini yaratmıştır (Cebeci, 2008, s. 27). Bu dönüşümlerin bir ayağı da uluslararası hukuk, ekonomi ve AB, NATO, IMF gibi onun taşıyıcısı olan uluslararası kuruluşlardır (Cebeci, 2008, s. 30-31). Dördüncü dünya platformları, dünya çapındaki ajanslar ve STK'lar, BM, Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşlar küreselleşmenin önemini göstermekle beraber teorik olarak da olsa siyaset, ekonomi, kültür, askeri güç gibi konularda küresel bir söylem üretilmesine katkı sağlamaktadırlar (Eriksen, 2009, s. 462). Bu kuruluşlar bir yandan küresel sermayeyi yönetip küreselleşmeyi hızlandırarak (Cebeci, 2008, s. 31) ulus devletleri tehdit ederken bir yandan da ulus devletlerin güvenlik sorunlarını çözebileceği yegâne platformlar olarak görülmektedir. Örneğin küreselleşmeyle birlikte suçlar da küreselleşmiştir; bu bağlamda güvenliğin ulus devlet temelinde çözülmesi mümkün değildir (Bayar, 2008, s. 29). Ulus devletin bir yandan yetkilerinin kısıtlanması bir yandan varlığını temel birim olarak devam ettirmesi küresel yönetim adı altında yeni bir siyaset alanı açmıştır. Bu alanda iç ve dış politikanın sınırları anlamsızlaşmaktadır (Bayar, 2008, s. 28).

Ulus devleti tehdit eden başka bir unsur olarak ise uluslararası şirketler görülmektedir. Çok uluslu şirketler, güçlü devletlerin yeni piyasa arayışlarıyla ortaya çıkmışlardır. (Yurdabakan, 2002, s. 63-64). Ancak devletlerce değil az sayıdaki kapitalist zenginlerce yönetilen çok uluslu şirketler hükümetleri hatta uluslararası örgütleri siyasi karar almada zorlayacak kadar güçlenmişlerdir (Haviland, 2006, s. 808-809). “Küreselleşme, ulusal hükümetlerin ekonomik rollerini azaltmış, küresel rekabetin ülkelerden çok, uluslararası şirketler arasında olmasına yol açan bir süreci hızlandırmıştır. Artık küresel rekabet, İngiltere ile Almanya, Japonya ile ABD veya Avrupa ile ABD arasında olmaktan çok, Fuji ile Kodak, Boeing ile Airbus, Compaq ve Toshiba arasında olmaktadır” (Akdemir, 2004, s. 63). Küreselleşmenin getirdiği yeni düzen siyasal anlamda güçlü devletleri söz sahibi kılarak ekonomik anlamda çok uluslu şirketleri yükseltmiştir.

Ortak tarih, ortak kültür, ortak ekonomi, ortak toprak ve sınır gibi mitler üzerinden varlık gösteren ulus devlet halen siyasal düzende önemli yerini korumaktadır. Küreselleşme kendi içlerinde de etkileşim halinde olan göçler, teknolojik gelişmeler, uluslararası ve uluslararası kuruluşlar, çok uluslu şirketler yoluyla ulus devletin mitlerini tehdit etmektedir. Ancak ulus devletler, bilhassa güce sahip olan devletler, küreselleşmenin bu tehdit unsurlarına hâkim olmak ve kendi lehlerine yönlendirmek suretiyle kendilerini korumaya almakta, küreselleşmenin silahlarıyla birbirleri üzerinde baskı kurmaktadır.

2. Küreselleşme ve uluslararası göç

2.1. Göçmenlik; sebep, süreç ve sonuçları

Göçmenlik günümüzde ülkelerin gerek resmi birimlerince gerek sivil toplum kuruluşlarıyla gerekse çeşitli bilim dallarınca takip edilen ve irdelenen bir husustur. Göç hareketlerinin insanlık tarihi boyunca var olduğu bir gerçektir. Dünyanın siyasi ve teknolojik serüvenine paralel olarak göçün serüveni de değişiklikler göstermiştir. Artık ülkeler arasındaki göç akımları siyasi, sosyal, ekonomik ve demografik açıdan daha önemli ölçüde etkilenmektedir. Kolaylaşan, artan ve etkisi çoğalan göç, bu sebeplerle özel bir alana dönüşmektedir.

Bir çalışmada ortaya konulduğu üzere göçmen kavramını açıklama konusunda birçok ülke Birleşmiş Milletler'in (BM) tanımlarını temel almaktadır. Tanıma göre “Göçmen, olağan olarak yaşadığı ülkenin dışında en az bir yıl yaşayan kişidir” (Şemşit, 2010, s. 9). Fakat bu basit tanım çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Tanımda kişinin ne zaman göçmen sayılacağı belirtilmiş, fakat ne zamana kadar göçmen sayılacağı belirtilmemiştir. Ayrıca tüm göçler devlet kontrollü olmamakta, bu da kişinin ne kadar zamandır yurtdışında olduğunu muallak bırakmaktadır. Mülteci, sığınmacı, diaspora, ulus aşırı topluluk gibi pek çok göç merkezli kavramın ortaya çıktığı küreselleşmiş dünyada Birleşmiş Milletler'in göçmen tanımıyla

yeterli kalmak mümkün değildir. Ancak göçün ve göçmenliğin çok yönlü konular olmaları sebebiyle ve her ülkenin koşul ve çıkarlarının farklı olması neticesinde tüm ülkeler için bağlayıcı ortak bir tanımın yapılması mümkün görünmemektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler bir yıldan sonrasını göçmenlik olarak saysa da ne zaman mültecilikten çıkılıp vatandaşlığa geçileceğine ülkeler kendi iç politikalarıyla karar vermektelerdir.

Göçü herhangi bir sebeple yaşadığı yerden çıkıp bir süreliğine başka bir yere yerleşmek olarak kabul edersek, bu göçlerin itici ve çekici güçlerin etkisiyle gerçekleştiğini söyleyebiliriz. “Göç hareketleri genellikle daha dezavantajlı bölgelerden daha az dezavantajlı bölgelere, yani daha az fırsatlar sunan, daha düşük ücret düzeyleri bulunan ve daha az özgürlüğün olduğu bölgelerden daha iyi fırsatlar sunan bölgelere doğru gerçekleşmektedir” (Şemşit, 2010, s. 16). Burada göç veren ülke itici, göç alan ülke çekici güç konumundadır. Bu bağlamda göçlerin genel sebebi olarak daha iyi bir yaşam isteğinden bahsedilebilir.

Karmaşık ağlardan oluşan göçü çeşitli kategorilere ayırarak hem sebeplerini hem de sürecin işleyişini daha açık görmek mümkündür. Koser’e göre (Aktaran Şemşit, 2010, s. 19-22) bu göç çeşitleri şu şekilde sınıflandırılabilir:

Devlet merkezli bakış açısıyla istenen ve istenmeyen göç kategorisinden bahsedilebilir. İstenen göç, ülke ekonomisi için ihtiyaç duyulan işgücü göçüdür. Uluslararası hukukun gereği olarak kabul edilen aile birleşimi göçü ve iltica ise esasında devletler tarafından istenmeyen göçtür. İstenmeyen göç içerisinde düzensiz/yasadışı göç, devletleri politika anlamında en çok zorlayan gruptur.

Zorunlu ve gönüllü göç, göçmen merkezli bakış açısıyla bir kategoridir. “Zorunlu göç, insanların savaş, zulüm, kıtlık, doğal afet gibi nedenlerle kendi ülkelerinden başka ülkelere göç etmek zorunda kalmasıdır. Bu insanlar genellikle mülteci olarak adlandırılır fakat mülteci terimi bütün zorunlu göçmenleri kapsamamaktadır”. Göçmen merkezli bakış açısıyla yapılan başka bir sınıflandırma, siyasi nedenlerle veya ekonomik nedenlerle göçtür. Siyasi nedenlerle göç edenler genellikle mültecilerdir. İşgücü göçmenleri ise ekonomik nedenlerle göç edenlerdir. İşgücü göçmenleri de kendi içinde nitelikli-niteliksiz işgücü göçü olarak iki gruba ayrılmakta, bu da bir kategori olarak sayılmaktadır.

Göçün bir diğer sınıflandırması, sürekli ve geçici göç sınıflandırmasıdır. Son sınıflandırma ise yasal ve “yasadışı” göç ya da başka bir ifadeyle düzenli-düzensiz göç arasındaki sınıflandırmadır. Koser’in bu sınıflandırmalarından anlaşılacağı üzere göç her ne kadar kategorize edilebilse de bu kategoriler birbirlerinden tamamen bağımsız değildir. Bu durum hem göç çalışmalarını hem de göç politikalarını zorlamakta, bir yandan da bütüncül bakılmadığında çözüm üretilmeyeceğini göstermektedir.

Yakın dönemde önemli göç dalgalarına bakıldığında ilk göçlerin istenen göçler olduğu söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da işgücü açığı oluşmuştur. Avrupa ülkeleri, bu açığı kapatıp ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek için üçüncü dünya ülkelerinden göçü teşvik etmişlerdir (Samur, 2008, s. 3). Bu istenen göçler dezavantajlı bölgelerdeki işçi gücünü Avrupa ülkelerine çekmiştir. 1970’li yıllara gelindiğinde ise bu göçler bir probleme dönüşmeye başlamıştır. Hem teknolojinin gelişmesiyle ihtiyaç duyulan işçi profili değişmiş hem de ekonomik krizle işsizlik oranları yükselmiştir. Bu durum ülkelerin göçleri engellemek için tedbirler almalarıyla sonuçlanmıştır (Samur, 2008, s. 3). Ekonomik sebeplerle istenen göç olarak başlayan süreç yine ekonomik sebeplerle istenmeyen göçe dönüşmüştür. Yine bu örnekte görülmektedir ki göç bir yandan ekonomiden etkilenirken bir yandan da ekonomiyi etkileyen bir faktördür.

Son yıllarda görüldü ki, göç sadece kaynak ya da gidilen ülkelerin sorunu değildir, göç çift taraflı bir eylemdir. “Göç edilen ülkelerin yöneticileri aşırı göçler nedeniyle ve ortaya çıkan baş edilemez sıkıntılar yüzünden, göç edenlerin kaynak ülkelerinde de var olan sorunları azaltmaya yönelik politikaları gündemlerine almaya ve soruna çok daha geniş perspektiften bakmaya başlamışlardır” (The Economist’ten aktaran Koçak & Gündüz, 2016, s.

70). Göçle ilgili sorunlar ancak iş birliği içindeki politikalarla ve insan hakları kapsamında çözülebilecektir.

Göç kaynak ülkede hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratmaktadır. “Göç edenlerin ülkelerine aktardığı dövizlerin (economic remittance) alt yapıyı güçlendirme, daha iyi beslenme ve daha kaliteli sağlık hizmeti alınması, kriz zamanlarında ve borçlanmalara karşı teminat görevi görme, üretime dönük sektörlerdeki yatırımlarla iş imkânları yaratılması... gibi faydalarının olduğu belirtilmektedir” (Yılmaz, 2014, s. 1692). Göçmenlerin ülkelerine olumsuz etkileri olarak edindikleri yeni kültürün yerel düzende yaşanamaz olup ülkeye olumsuz olarak yansması, ailelerin işçi gelirlerine bağımlı hale gelmesi, kısa vadeli tüketim alışkanlığı kazanılması, ekonomik farklara sebep olması sayılabilir (Yılmaz, 2014, s. 1692).

Göç kaynak ülkede etkili olduğu gibi göç edilen ülkede de çeşitli etkiler ortaya çıkarmaktadır. İş gücünün karşılanması, bunun daha düşük bütçeyle çözülmesi bu etkilerin en önemlilerindedir. 1980lerde göç alan ülkeler işçi ihtiyaçlarının kalmadığını söyleyerek çeşitli uygulamalarla göçlerin önünü kesseler de bu gerçeği yansıtmamaktadır. Bu ülkelerin genç nüfusunun azalmasından ve vatandaşlarının bazı işleri yapmak istememelerinden ötürü göçle gelecek insan gücüne ihtiyaçları vardır (Yılmaz, 2014, s. 1694-1695). Bu ülkeler bir yandan ekonominin bozulmasını ve suç oranlarını göçmenlere yükleyen halkı bu söylemlerle memnun ederken bir yandan da bahsedilen eksikliği tamamlamaları için ucuz iş gücü olarak gelen belli orandaki göçmenlere göz yummaktadır.

2.2. Küreselleşme ve göç ilişkisi

Göç olgusu uzun zamanlardan beri var olsa da küreselleşme ile birlikte farklı bir boyut ve hız kazanmıştır. Küreselleşme ile göçün çeşitliliği artmıştır. İletişimin küreselleşmesi farklı ülkeleri, ülkelerin olanaklarını ve eksiklerini görünür kılmıştır. Böylece çekici ve itici güçler daha belirgin hale gelmiştir. 2003 yılında Uluslararası Göç Örgütü'nün yayınladığı bir raporda (aktaran Şemşit, 2010, s. 38) ifade edildiği gibi, “mali veya ticari diğer akımlar, fikir veya bilgi akımlarına benzer şekilde sınırları aşan ve gittikçe artan insan dalgaları, küreselleşmenin yoğunlaşmasının en güvenilir göstergeleri arasındadır”. Küreselleşme yalnızca şartları görünür kılmakla kalmayıp hedef ülkeleri de daha ulaşılır kılmıştır.

Küreselleşme ve göç arasında çift yönlü bir etki vardır. Küreselleşme göç edecek kişinin kim olduğu, neden göç edeceği, nereye ve nasıl göç edeceği gibi tüm göç sürecini etkiler. Hem kaynak ülkenin hem de gidilecek ülkenin ekonomisi, kültürü, politikası küreselleşmeden etkilenmiştir. Aynı şekilde küreselleşmeyle kolaylaşan, belki de gerçekleşen göç de ülkelerin ekonomik, sosyolojik, politik durumlarını etkileyecektir.

Çağlayan'ın (2006, s. 88) belirttiği üzere göç; ulus aşırı nüfus hareketleri, bunun getirdiği çok kültürlülük ve yeni tip topluluklar gibi pek çok faktörle etkileşim halinde bir alandır. Göç küreselleşmenin etkisiyle sınır aşırı yaşanırken ulus devletlerin ve sınırlarının varlığı da devam etmektedir. Küreselleşme sosyal yapıları, politikayı, ekonomiyi etkilemiş, bu yapılarda oluşan değişim de göç ve göçmene yansımıştır. Tüm bu ilişkiler ağı göçün parçalı bir alan olmasına sebep olmuştur, göçü tek yanı olan bir saha olarak görmek mümkün değildir. Küreselleşme ile birlikte göç çeşitleri ve yapısı değişmiştir. Buna ek olarak küreselleşme, göçü dinamik tutmaktadır.

Göçmenlerin anavatanlarından kopup göç ettikleri ülkede asimile olacakları düşünülüyordu. Ancak küreselleşme bu duruma yeni bir boyut kazandı. Küreselleşme göçmenlerin anavatanlarıyla iletişiminin önünü açtı. Kendi ülkeleriyle ilgilenen göçmenlerin eğitim seviyeleri yükseldikçe bu ilgi politik bir ilgiye dönüşmektedir. Bunun sonucunda da ötede ulusçuluk/ulus-ötecilik kavramları doğmuştur. Ulus-ötecilik hem göç veren hem de alan ülkeyi etkilemektedir (Yılmaz, 2014, s. 1696). İletişimin küreselleşmesiyle yükselen göç hareketleri küreselleşmeye de yeni boyutlar kazandırmıştır. Bu gibi durumlarda kültürel

muğlaklığın yerini kültürel yeniden canlanma alabilmektedir. Bu da çok kültürcülük yahut asimilasyon politikalarını ulus devletlerin önüne bir yaptırım olarak getirmiştir.

2.3. Küreselleşen dünyada göçmenlik; ulusal sınırların aşılması, ulusal ve uluslararası sınırlılıklar

Küreselleşmeyle birlikte fikirlerin, kültürlerin, sermayenin uluslararası aktarımı kolaylaşmış, göç de bunu sağlayan ağlardan biri olmuştur. Ulus devletler bu durumu sınırlarını tehdit olarak görmekte, egemenliklerini korumak için sınırlarının kontrolünü sağlamaya önem vermektelerdir. Demografi, işgücü ve güvenliği gibi devlet alanlarının kontrolü sınır kontrolleriyle ilişkilidir (Şemşit, 2010, s. 39). Göç ederek ülkesinin dışına çıkan insan kendisiyle birlikte ülkesinin özelliklerini de başka bir ülkeye taşımaktadır. Ulus devletler kendilerini bir geleneğin üzerine kurmaktadır. Dışardan gelen göç, ulus devletin sadece coğrafi sınırlarını aşmayıp coğrafyaya kendi kültürü ve fikriyle; kendi geleneğiyle gelmektedir. Çeşitli politikalarla yasal göçün şartlarını belirleyerek sınır egemenliğini korumak isteyen devlet, içindeki egemenliği için de bu farklı kültürleri nasıl ağırlayacağına dair politikalar üretmektedir. Bu politikalar daha önce belirtilen asimilasyon, çok kültürlülük ve dışlama modelleri etrafında oluşmaktadır.

Devletler bir yandan sınırlarının ihmal edilip egemenliklerinin sarsılmasından çekinseler de sınırlarını tamamen kapatmaları mümkün değildir. Bunun bir sebebi küreselleşmenin sınırların aşımını kolaylaştırması olduğu gibi başka bir sebep de bu ülkelerin belli oranlarda, çeşitli göçlere ihtiyaç duyuyor olmalarıdır. “Küreselleşmenin diğer boyutları gibi göç ve güvenlik arasındaki ilişkide de ara değişken devlet politikalarıdır. Göç politikalarının çoğunluğu bazı göçmen kategorilerini ülkeye kabul ederken diğer göçmen kategorilerini ülke dışı tutmaya çalışmakla ilgilidir” (Şemşit, 2010, s. 43). Bir bakıma yasadışı göçlerin doğmasının sebebi bu istenmeyen göçlerdir. Devletler bu soruna seçici ve güvenikleştirme odaklı yaklaşıpça çözümler sekteye uğrayacaktır.

Göçün itici ve çekici güçlerini gelir durumu, istihdam, siyasi, dini haklar gibi konularda ülkeler arasındaki farklılıklar oluşturur. Göç akımları, yoksulları içerdiği gibi nitelikli işgücünü ya da beyin göçünü de içerebilir. Uzun vadeli bu göçler tek ülkeyi ilgilendirmez. Bu durum göçün ulus-ötesi durumunu ön plana çıkarır (Kolukırık, 2014, s. 39). Küreselleşen dünyada ülkeler iç sorunlarının çözümünü uluslararası alanda aramaya başlamışlardır. Üye ülkeler, karşılaştıkları dış sorunlara kendi güçleri yetmediği zamanlarda bu sorunlarının uluslar-üstü kurumlarca çözülmesine “razı” olurlar (Şemşit, 2010, s. 61-63). Küreselleşme ile önu açılan göçlerden rahatsız olan ülkeler yine küreselleşme ile var olabilen uluslar-üstü kurumlarla bu sorunlarını çözüme yoluna gitmektedirler. Hem ulus devletlerin varlığını koruyup hem de uluslar-üstü platformlar oluşturulması küreselleşmenin ulus devletlerce egemenlik sahalarını koruyabilecek şekilde kullanılmasının önünü açmaktadır.

Göç sosyal bir durum olmasının yanı sıra gittikçe daha fazla siyasileşmektedir. Uluslararası göç politik düzenin değişimini önemli ölçüde etkilemektedir (Kolukırık, 2014, s. 38). “Üye ülkeler yürüttükleri farklı türden göç politikalarını hâlihazırda birbirleriyle paylaşmaktadırlar. Kimi üye ülkeler çok kültürlülüğten bahsederken kimileri kültür mozağından bahsetmektedirler. Mevcut göç politikaları üye ülkelerin ulusal çıkarlarını yansıtmakta ve hiçbir sistem aslında sonuç olarak diğerine benzememektedir” (Koçak & Gündüz, 2016, s. 71). Ulus devletler göçlere karşı korku-çıkâr ikileindedir. Ulus devletler göçmenlerin sosyoekonomik yapıyı ve ulusal çıkarları tehdit ettiğini düşünmektedirler (Akpınar, 2011, s. 202).

Küreselleşme ile gelişen iletişim ağları göç için yolları açmıştır. Göçle birlikte yayılan kültürlerin kendilerine yer bulabilmesi ve kültürler arasında ilişkilerin doğması için Avrupa ülkelerinin kendilerini kültür hegemonyasının en üstünde görmekten vazgeçmeleri gerekmektedir. Nihayetinde göçlerin devamıyla kültürel farklar daha da görünür olacak ve

göç politikalarının tekrar düzenlenmesi gerekecektir (Kolukırk, 2014, s. 42). Ulus devletlerin yeni kültürleri egemenlikleri karşısında bir tehlike olarak görmeyip ortak bir çerçevenin içinde her kültüre eşit insani hakları tanımaları gerekmektedir.

Ulus devletlerin sınırları küreselleşme ile aşılır hale gelmiştir. Egemenliklerini korumak isteyen devletler buna sınır güvenliklerini artırmakla başlamaktadırlar. İçerde ise farklı kültürlerin asimilasyonu ya da dışlanması ile insan haklarını göz önünde bulundurmayan bu politikalar devam ettirilmektedir. Ancak tüm bu çabalara rağmen göçler devam etmekte, sınırlar aşılmaktadır.

3. Küreselleşme ve Avrupa Birliği göç politikaları

3.1. Küreselleşmenin Avrupa Birliği göç politikalarına etkileri

Küreselleşme ile artan göç Avrupa Birliği'nin sürekli olarak yeni düzenlemeler yapmasına sebep olmuştur. Daha önce anlatılan antlaşmalardan anlaşılacağı üzere Birlik çoğu zaman göç sorununa güvenlik odaklı yaklaşmış, insani sebeplerle yapılan ortak anlaşmalar çıkarlarına uymayan üye ülkelerce uygulanmamıştır. Fakat göçle ilgili sorunlar devam etikçe Birlik ülkeleri bu sorunları gündemlerinde tutup ortak çözüm arayışlarına devam etmek durumundadır.

Avrupalı politikacılar göçmenlerin entegrasyonunu sağlamak için çok kültürlülüğün sonunun geldiğini öne sürmüş, neoliberal devlet anlayışıyla hareket etmişlerdir. Önceden göçmenlerin kendi kendilerine yetmeleri beklenirken bu beklentiler gidilen ülkeye kültürel entegrasyon sağlamaları isteği yönünde evrilmiştir (Koçak & Gündüz, 2016, s. 74). Avrupa ülkelerinde göçmenlere yönelik üç temel uygulama vardır. Asimilasyon modelinde göçmenlerin göç ettikleri ülkeye uyumu amaçlanır. Dil ve kültür uyumunun hedeflendiği bu modelde süreci hızlandırmak için oturma hakkı olan göçmenlere vatandaşlık verilir. Uyumun bir başka modeli çok kültürlü modeldir. Bu modelde göçmenlerden kendi kültürlerinden vazgeçmeleri beklenmeden yerli halkla eşit haklar tanınır. Dışlanma modelinde ise diğerlerinden farklı olarak göçmenlerin hakları sınırlandırılır, ulusun bir üyesi olarak kabul görmezler (Güleç, 2015, s. 89).

Küreselleşmeyle birlikte büyük sermayeler ucuz iş gücüne yönelmesi, niteliksiz iş gücüne ihtiyacın azalması işsizliğin artmasına sebep olmuş, Birlik ülkelerinde refah düzeyi azalmıştır. Bu durum göçmenlere mal edildikçe kültürel farklar da göze batar hale gelmiştir (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2439). Fakat bu durum devletler nezdinde göçmenlerin önünün tamamen kesilmesi anlamına gelmemektedir. Ülkeler iç politikalarında göçmenlere yönelik prosedürleri ihtiyaçlarına göre düzenleyerek istenen göçleri devam ettirmektedirler.

Avrupa Birliği ülkelerinde göçlerle çeşitlilik artarken bir yandan ötekileştirmeler devam etmektedir. Evrensel değerleri temsil ettiği düşünülen Avrupa Birliği'nin bunları yalnızca yerli vatandaşları için geçerli kıldığına dair eleştiriler vardır. Mültecilerin ve farklılıkların ötekileştirilmesi Avrupa'da onları ulusal güvenliğe ve kültüre tehdit olarak gören sağ partilerin yükselmesine sebep olmaktadır (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2452). "AB içerisinde son yıllarda iktidara gelen Hıristiyan Demokratlar ve Milliyetçi partiler nedeniyle, özgürlükçü Avrupa algısı giderek zayıflamaktadır. Hatta giderek sertleşen güvenlik önlemleri bu düşüncüyü daha da pekiştirmektedir" (Koçak & Gündüz, 2016, s. 88). Avrupa Birliği bir yandan uluslar-üstü bir kuruluş olarak göç sorunlarına ortak çözümler getirmekte fakat bir yandan da üye ülkeler göçmenlerin ötekileştirilmesiyle kararları göz ardı ederek kapılarını göçmenlere açmamaktadırlar.

3.2. Tarihsel süreç içerisinde AB göç politikalarının değişimi

Avrupa'ya göçü kısaca aşamalar halinde inceleyecek olursak ilk aşaması özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlar. Bunlar sanayileşmiş ülkelerdeki işgücü ihtiyacını karşılamak

üzere davet edilen vasıfsız işçilerden oluşuyordu. İkinci evre bu işçilerin aileleriyle birleştirilmesiyle gerçekleşti. Üçüncü evre ise Soğuk Savaş'ın bitimiyle başlayan göç dalgalarıdır (Güleç, 2015, s. 83). 1990'lı yıllarda başlayan yeni göç hareketinin en yüksek oranı 1992 yılında gerçekleşmiştir. Artan göç, Birliği insan hakları ve egemenlik, güvenlik konularında ikileme bırakmış, bir denge arayışına sürüklemiştir. Sovyetlerin çökmesi ve Berlin Duvarı'nın yıkılması göçün ciddi oranda (Avrupalı olmayan 19 milyon göçmen) artmasına sebep oldu (Koçak & Gündüz, 2016, s. 68-69).

Avrupa Birliği bu yoğun göç akışlarını çeşitli politikalarla düzenlemeye çalışmaktadır. Ortak politikaların yanı sıra ülkelerin kendi iç politikaları da göç için çeşitli arayışlar içerisindedir. Ortak politika yürütülmesini zorlaştıran çeşitli sebepler vardır. Düzensiz göçle mücadele ve sınır kontrolleri ile ilgili konularda ortak politikalar geliştirilirken, yasal göçe ilişkin konular uluslar-üstü alana aktarılamadığı söylenebilir. Örneğin nitelikli işgücünü ülkelere çekmek isteyen devletler ikamet ve istihdamda kolaylık sağlayarak göçmenlerle ilgili kendi ihtiyaçlarına göre yasal düzenlemeler yapmaktadırlar (Koçak & Gündüz, 2016, s. 69).

Avrupa Birliği göç konusundaki politikalarını oluşturmak ve geliştirmek için pek çok antlaşma düzenlenmiştir. Bu anlaşma ve çalışmalara yıllar ve ana konuları bazında kısaca bakılacak olursa; Schengen Anlaşması (1985 ve 1999), serbest dolaşım ilkesi; Dublin Konvansiyonu (1990), sığınmacıların statüsü; Maastricht Antlaşması (1993), üç sütunlu yapıda göç politikası (adalet ve içişleri, sığınma politikası ve göç politikası); Amsterdam Antlaşması (1997), Maastricht sonrası düzenlemeler; Tampere Zirvesi (1999), göçmen akışının idaresi; Temel Haklar Şartı (2000 ve 2009), medeni, siyasi, ekonomik ve sosyal haklar; Seville Zirvesi (2002), AB Göç Politikasının kaynak ve transit ülkelere genişletilmesi; Nice Antlaşması (2011), göç alanında da nitelikli oy çoğunluğu; Avrupa Anayasası Antlaşması (2004), Ortak göç politikaları; Avrupa Göç ve Mülteci Paktı (2008), Avrupa için ortak göç politikası; Hague ve Stockholm Programı (2004 ve 2009), geleceğe yönelik adımlar; Lizbon Antlaşması (2009), gelinen son nokta (dış sınır denetimleri, iltica, göç, suçun önlenmesi, serbest dolaşım, iç sınırların olmadığı bir özgürlük ve güvenlik alanı sunumu) şeklinde özetlenebilir (Koçak & Gündüz, 2016, s. 69).

1980'lerde göçle ilgili sorunları ülkelerin tek başına çözemeyeceği anlaşılmış, Birlikte gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak üye ülkelerin göç konusundaki farklı düşünce ve uygulamaları ortak bir düzenleme yapılmasına izin vermemiştir. (Samur, 2008, s. 3). Ülkelerin hem ekonomik hem sosyal yapılarına bağlı olarak göç hakkındaki görüşleri ve iç politikaları farklılık gösterdiğinden ortak politikalar yürütülmesi çok zor olmuştur. Ortak kararlar alınsa dahi üye ülkelerin içlerinde buldukları durumlar neticesinde alınan kararlara uymadıkları sıklıkla görülmüştür.

Avrupa Birliği için göçler olumlu ya da olumsuz hep gündem olmuştur. Hem üye ülkeler arasında serbest dolaşım kolaylaştırılmaya hem de sınır güvenliği korunmaya çalışılmıştır. Birliğin göç bakışı genel olarak güvenlik odaklı olmuştur. Dönemler içerisinde Birliğin göç üzerine çalışmaları aşağıda sıralanmıştır.

1985 yılında Schengen Anlaşması ile Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında serbest dolaşımın önü açılmıştır. Anlaşma ile iç sınırlarda kontrollerin kaldırılması konusunda adım atılmıştır. Ancak başta Almanya olmak üzere bazı ülkeler sınırlarını mültecilere kapatmış, kamu düzeni gerekçesiyle kimlik kontrolü uygulamasına geçmişlerdir (Akdoğan, & Atalay, 2017, s. 2448). Maastricht Antlaşmasında (1993) göç, sığınma, vize gibi konular, Birlik kurumları tarafından uluslar-üstü değerlendirmelerin uygulandığı birinci sütunda değil, üçüncü sütunda, yani hükümetler arası perspektifle ele alınacak şekilde düzenlenmiştir (Samur, 2008, s. 3). Üçlü sütun hangi konuların hükümetler arasında hangi konuların birliğin ortak kararıyla uygulanacağını gösteriyordu. Bu sütunlu yapı daha sonradan değişecektir.

Şubat 1994'te Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan raporda ilk defa göç sorunlarının çözümünün daha kapsamlı ve dış politika bağlarının da kullanıldığı bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir (Samur, 2008, s. 4). Bu komisyon göç sorunlarının hükümetler arası alandan ortak alana taşınması gerektiğine dair ilk adım olmuş ancak Birlikteki ülkelerin göç konusundaki anlaşmazlıkları neticesinde istenen sonuç alınamamıştır. Dublin Anlaşması (1997) ile Birlik ülkelerine yapılan başvuru taleplerinde izlenecek yollar kararlaştırılmıştır. Bu yönetmeliğe göre iltica başvurusu yalnızca tek ülkeye yapılabilecek, bunun takibinden de topraklarına giriş yapılan Birlik üyesi ülke sorumlu olacaktır. Ancak Birlik sınırlarına ulaşan göçmenler ilk sınır ülkesine giriş yapmakta, bu da Birliğin dış sınırlarını oluşturan ülkelerin daha çok göç almasına sebep olmaktadır. Yaşanan Suriyeli mülteci akımlarında başta Yunanistan olmak üzere sınır ülkeleri bu sisteme uymamışlardır (Akdoğan & Atalay, 2017, 2445).

Amsterdam anlaşması göç sorununa dair ortak politika oluşturulmasındaki ve insanların serbest dolaşım haklarının prensiplerinden bahsedilen ilk anlaşmadır (Koçak & Gündüz, 2016, s. 75). Bu anlaşmada göç, sığınma ve sınır kontrollerine ilişkin düzenlemeler Birlik politikalarının yer aldığı birinci sütuna aktarılmıştır (Samur, 2008, s. 3). Buna göre göç ile ilgili konular hükümetlerin kendi kararlarına değil, Birliğin ortak kararlarına bağlı olacaktır. “AB, Amsterdam Antlaşması’ndan itibaren ortak bir göç politikası oluşturma yolunda kararlı adımlar atmaktadır. Ortak bir göç politikası oluşturma yolunda adımlar atılırken, 2004 yılında gerçekleşen genişleme sürecinin getirdiği dinamikler bu ortak politikaların dış politikaya yansıtılması gereğini ortaya çıkarmıştır” (Şemşit, 2010, s. 1). Ancak bu anlaşma uygulamada ülkelerin kendi iç politikalarına göre hareket etmelerinin önüne geçememiştir.

Yasadışı göçlere dair sorunlar zaman ilerledikçe kendini daha çok göstermiştir. Bunun üzerine Birlik yeni arayışlara girdi. Ekim 1999 Tampere Zirvesinde “Birlik topraklarında özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulabilmesi hususunda bir strateji belirlenmesini hedefleyen bu önemli Zirvede Birliğin, göç sorununa, kaynak ve transit ülke ve bölgelerdeki siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları da dikkate alacak şekilde kapsamlı yaklaşması ve konu çerçevesinde üye ülkelerin daha fazla ortak hareket etme gerekleri” ifade edilmiştir (Samur, 2008, s. 5). Tampere Zirvesi (Consilium, 1999) ile Birlik içindeki iş birliğinin geliştirilmesi ve yasadışı göç, sığınma konularında ortak hareket edilmesi hedeflendi. Ortak politikalar oluşturulsa da uygulamadaki sorunların önüne geçilebildiği söylenemez (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2445).

Temel Haklar Şartı 7 Aralık 2000 tarihinde gerçekleştirilen Nice zirvesinde imzalanmıştır. Metnin 18. maddesinde sığınma hakkının garanti altına alınacağından bahsedilmektedir. Özgürlük, güvenlik, hukuk alanlarını kapsayan bu şart Lizbon Anlaşması’nda (2009) yasal bağlayıcılık kazanmıştır. Fakat Suriyeli Mülteci Krizinde bu şartın ihmal edilişi açıkça görülmüş, kurallara uyanlar ile uymayanlar arasında sorumluluk paylaşımı noktasında önemli bir açık oluşmuştur (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2445).

Yeşil Doküman (2005) içerisinde, göç ile ilgili konular, özellikle ekonomik göçler, tartışılmış ve Avrupa Birliğine düşen uluslararası görevler konuşulmuştur (Koçak & Gündüz, 2016, s. 75). 1 Mayıs 2005'te göreve başlayan FRONTEX “Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı’dır. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin komşularıyla olan sınırlarının korunmasını ve güvenliklerinin sağlanması amacıyla oluşturulmuştur” (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2446). Lahey Zirvesinde FRONTEX için fon kurulması kararlaştırılmıştır (Özgöker & Batı, 2016, s. 4).

2008 tarihli Avrupa Göç ve Mülteci Paketi (Consilium, 2008) üye ülkelerin kendi ihtiyaçlarına göre yasal göçü düzenlemeleri, yasadışı göçe karşı sınır kontrollerinin etkin hale getirilmesi, tek bir sığınma prosedürü oluşturulması konularını içermektedir. Bu pakt ile üçüncü ülkelere yüksek nitelikli göçler kolaylaştırılmış, faydacı bir yaklaşım sergilenmiştir

(Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2447). 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması, "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet başlığı içerisine yerleştirilmiş, iç güvenlik ve dış sınırlar kapsamında yasadışı göçle mücadele edileceği, izinsiz ikamet durumunda geri gönderileceği belirtilmiştir (Özgöker & Batı, 2016, s. 4-5). Lizbon Anlaşması'nda yer alan 77. maddede "uyrukluklarına bakılmaksızın, iç sınırları geçen kişilerin kontrole tabi olmamasının sağlanmasını, dış sınırların geçilmesinde kişilerin kontrol edilmesinin ve bu geçişlerin etkili biçimde izlenmesinin sağlanmasını, dış sınırlar için entegre bir yönetim sisteminin aşamalı olarak uygulamaya konulmasını hedefleyen bir politika geliştirir" denilmektedir (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2447).

19 Nisan 2015'te 700'den fazla göçmen Akdeniz'de gemilerinin alabora olmasıyla ölmüş, bunun üzerine Avrupa Birliği 20 Nisan 2015'te üye ülkelerinin iç ve dış işleri bakanlarını acilen bir araya getirmiştir. Toplantıda, 10 maddelik bir Acil Eylem Planı oluşturulmuştur. Bu maddeler göçün kontrolü için sınır kontrolleri, insan kaçakçılığı yapan gemilere müdahale edilmesi, geri dönüş programları gibi kararlar içermektedir. (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2447). Acil Eylem Planından kısa bir süre sonra Avrupa Komisyonu, 13 Mayıs 2015 tarihinde Göçe İlişkin Avrupa Gündemi'ni açıklamıştır. Burada en çok tartışılan kota konusu olmuştur. Birlik ülkelerine ekonomik durum ve işsizlik oranlarına göre zorunlu kota getirilmesi tartışılmış, ancak anlaşmazlıklar neticesinde gönüllülük esas alınmıştır (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2448).

Avrupa Birliği'nin göç ve mülteci krizine yönelik politika geliştirmekte ve ortak hareket etmekte zorlanması, bazı üye devletlerin alınan kararları uygulamaya yanaşmaması, ekonomik ve siyasi çıkarlar söz konusu olduğunda Avrupa Birliği değerlerinin göz ardı edildiği yönündeki eleştirilerinin dayanağı olmuştur (Akdoğan & Atalay, 2017, s. 2452). Birlik ülkeleri göçmenler hakkında Birlik kararlarına aykırı yollar izlediklerinde bu yaptıklarını kendi iç politikalarının bir parçası olarak gösterip meşrulaştırabilmektelerdir. Bu durum ortak bir göç politikası izlenmesini güçleştirmektedir (Koçak & Gündüz, 2016, s. 70).

Sonuç

Küreselleşme ve göç birbirlerini besleyen iki olgu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte göç olgusunun alanı genişlemiş, göç hareketleri değişmiş, uluslararası göç yaygınlaşmıştır. Bu durum küreselleşme ile değişen ve artan göç hareketlerinin ulus devletlerin sınırlarını aşılabilir hale getirmesi ve ulus aşırılık kapsamında yeni politika arayışlarına yol açmıştır. Küreselleşme ülkelerin koşullarını görünür kılmıştır. Genel olarak üçüncü dünya ülkelerindeki zor koşullar itici güç, iletişim ağları sayesinde daha da görünür hale gelen başka ülkelerdeki iş gücü ihtiyacı, demokrasi gibi olgular çekici güç oluşturmuş, uluslararası göç hızlanmıştır. Yasal yolların kapandığı noktalarda kaçak göçler tetiklenmiştir.

Küreselleşmenin önemli bir ayağı olan göç ulus devletin sınırlarını aşmıştır. Bu durum ulus devletlerin sınır kontrolü ve güvenlik politikalarını daha da önemli hale getirmiştir. Göçler ulus devletleri tehdit eden bir olgu olsa da devletlerin başarılı göç politikalarıyla kazançlı çıkmaları mümkündür. Burada istenmeyen göçler dikkate değer bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçler tek ülkeyi ilgilendiren bir konu olmadığından uluslararası politikaları gerekli kılmaktadır.

Küreselleşme ile çoğalan, ulus devletlere tehdit olarak görülen ve çeşitli kültürlerin bir aradalığına yol açan göçler Avrupa Birliği'nin önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Avrupa Birliği tarihinde göç sorunları ile ilgili pek çok komisyon oluşturulmuş, çeşitli antlaşmalar imzalanmıştır. Ancak ne bu antlaşmalar ne de hazırlanan raporlar Avrupa Birliği'nin göçleri düzenlemesini ve göçle ilgili sorunları gidermesini sağlamıştır. Çünkü bu programların hiçbiri uzun vadede devam ettirilememiştir. Bundaki en önemli etken ise Birlik

üyelerinin kendi ülke çıkarları için ortak kararlara uymamasıdır. Birlik içinde ülkeler kendi çıkarları söz konusu olduğunda ortak çıkarı gözetmemektedirler.

Alınan kararlar özgürlükçü bir güvenliği vaat etseler de uygulamada kontrolcü güvenliğe dönüşmüştür. Yasadışı olaylar, ırklar ve dinlere atfedilerek ülke halklarının göçmen karşıtlığı perçinlenmektedir. Avrupa Birliği göçe insan odaklı bakmayıp güvenlik odaklı bakmaya ve her ülke kendi çıkarını düşünmeye devam ettikçe bu sorun çözülemeyecektir. Pragmatik sınır kontrolü odaklı kararların yerine göçün sebeplerine yönelik çözüm arayışlarına gidilmelidir.

Avrupa Birliği'nin pek çok karar ve anlaşmaya rağmen göç konusunda mesafe kat etmesini sınırlandıran çeşitli sorunların olduğu görülmektedir. Bu sorunlar en temelde göçün sebeplerine yönelik çalışmalar yerine sınır kontrollerinin öncelenmesi, ulus devletlerin göçmenleri egemenliklerine karşı tehdit olarak görmeleri, ülke vatandaşlarının göçmenlere karşı dışlama politikaları takip ederek devletleriyle bu anlamda etkileşim halinde olmaları, ülkelerin insani durumları gözetmeksizin çıkarlarına göre göçmen kabul etmeleri ve ortak kararlara uyulmaması olarak kendini göstermektedir.

Kaynakça

- Akça, G. & Hülür, H. (2004). Osmanlı-Türk düşüncesindeki Doğu-Batı imgelerini küreselleşme tartışmaları bağlamında yeniden düşünmek. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 259-281.
- Akdemir, A. M. (2004). Küreselleşme ve kültürel kimlik sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 43-50.
- Akdoğan, E. & Atalay M. (2017). Avrupa Birliği'ni değişime zorlayan güç: Göç. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(15), 2437-2454.
- Akpınar, T. (2011). Uluslararası kaçak işgücü göçlerine yönelik politikalar. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3, 201-213.
- Anderson, B. (2014). *Hayali cemaatler* (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 67-91.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32, 25-34.
- Cebeci, K. (2008). Küreselleşme bağlamında ulus devletin egemenlik gücünün dönüşümü. *Sayıştay Dergisi*, 71, 23-39.
- Dumanlı Kürkcü, D. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar. *The Turkish Journal of Design, Art and Communication*, 3(2), 1-11.
- Eriksen, T. H. & Nielsen, F. S. (2011). *Antropoloji tarihi* (A. Bora, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eriksen, T. H. (2009). *Küçük yerler büyük meseleler* (A. E. Koca, Çev.). Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Erkilet, E. (2004). *Eleştirellikten uyuma*. Ankara: Hece Yayınları.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye'ye yansımaları. *Tasam Dergisi*, 2(2), 81-100.
- Habermas, J. (2017). *Öteki olmak ötekiyle yaşamak* (İ. Aka, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Haviland, W. A.; Prins, H. E. L.; Walrath, D. & McBride, B. (2006). *Kültürel antropoloji* (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hülür, H. (2000a). Küreselleşme ve toplumbilimsel kuramlaştırma sorunu. *Selçuk İletişim*, 1(2), 27-36.
- Hülür, H. (2000b). Toplumsal bilim söyleminde yerellik. *Selçuk İletişim*, 1(3), 103-116.

- Hülür, H. & Akça, G. (2007). İmparatorluktan cumhuriyete siyasal bütünlük ve ulusalcılık söylemi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 311-335.
- İçli, G. (2001). Küreselleşme ve kültür. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 163-172.
- Koçak, O. & Gündüz, D. R. (2016). Avrupa Birliği göç politikaları ve göçmenlerin sosyal olarak içerilmelerine etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 66-91.
- Kolukırmık, S. (2014). Uluslararası göç ve Türkiye: Yerel uygulamalar ve görünüm, *ZWFT Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(2), 37-53.
- Koser, K. (2007). *International migration: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Özbudun, S.; Şafak, B. & Altuntek, N. S. (2012). *Antropoloji kuramlar kuramcılar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özgöker, U. & Batı, G. F. (2016). Avrupa Birliği hukukunda göç sorunu parametreleri. *Arel EYSAD*, 1(2), 1-10.
- Özkan, I. (2011). Avrupa Birliği İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı kararları ışığında Avrupa Birliği'nin göç ve sığınma politikası. *Ankara Barosu Dergisi*, 69, 163-186.
- Samur, H. (2008). Avrupa Birliği'nde göçe yönelik global yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-16.
- Şemşit, S. (2010). *Avrupa Birliği göç politikasının güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılması: Türkiye'ye yansımaları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin öteki yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *International Periodical For the Languages and History of Turkish of Turkic Volume*, 9(2), 1686-1705.
- Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *Eurasian Journal of Educational Research*, 6, 61-66.